

VINDKRAFTPARKEN LJUSNE/VALLVIK

Arkeologisk utredning

Sörljusne 1:1
Söderala socken
Söderhamns kommun
Hälsingland
2012

Maria Björck

VINDKRAFTPARKEN LJUSNE/VALLVIK

Arkeologisk utredning

Sörljusne 1:1
Söderala socken
Söderhamns kommun
Hälsingland
2012

Rapport 2012:22
Maria Björck

Länsmuseet Gävleborgs rapportserie

Rapportserien innefattar rapporter inom länsmuseets verksamhetsområden arkeologi, bebyggelsehistoria, byggnadsvård, kulturmiljövård, etnologi, konst- och kulturhistoria.

Du kan själv ladda hem rapporter i PDF format från länsmuseets hemsida eller beställa kostnadsfritt i PDF format inger.eriksson@xlm.se eller 026-65 56 42.

Rapporter (tryckt), böcker och mycket annat kan Du köpa/beställa i länsmuseets butik butik@xlm.se eller 026-65 56 35.

Utgivning och distribution:

Länsmuseet Gävleborg

Box 746, 801 28 Gävle

Tel 026-65 56 00

www.lansmuseetgavleborg.se

© Länsmuseet Gävleborg 2012

Omslagsbild: Kallmurad vall. Foto: Maria Björck

Allmänt kartmaterial från Lantmäteriverket. Medgivande MS2010/01366.

ISSN 0281-3181

Print: Länsmuseet Gävleborg

INNEHÅLL

Inledning.....	5
Målsättning och metod.....	5
Topografi och fornlämningsmiljö.....	6
Resultat	6
Förslag på åtgärder	10
Sammanfattning.....	10
Administrativa uppgifter.....	10
Referenser	10

Figur 1. Utdrag ur fastighetskartan över Söderhamns kommun, punkten visar platsen för utredningen.

INLEDNING

Länsmuseet Gävleborg har på uppdrag av Samkraft gjort en arkeologisk utredning av vindkraftparken Ljusne/Vallvik. Den planerade parken är belägen dryga en mil söder om Söderham. Utredningen omfattade platserna för fem vindkraftverk, en km nydragning av väg, samt två km befintlig väg där vägförbättrande åtgärder kommer att göras. Projektör och kostnadsansvarig är Samkraft.

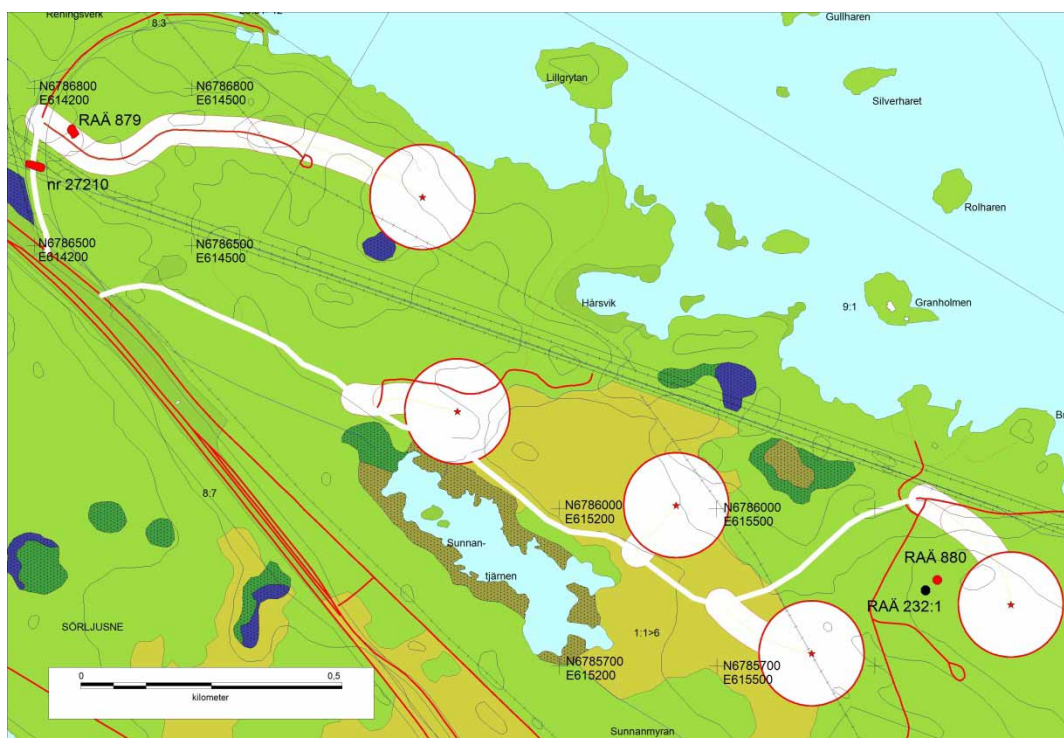
Utredningen gjordes den 14 augusti 2012 av Bo Ulfhielm och Maria Björck.

MÅLSÄTTNING OCH METOD

Målsättningen med utredningen var att klargöra om fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar berörs av exploateringen.

Kring varje verk har en yta med en radie av 100 meter inventerats och de nya vägarna med en bredd av 60 meter och med en totallängd av cirka en km. Cirka två km befintliga vägar har inventerats med en bredd av 40 meter.

Lämningarna som påträffats har registrerats enligt Riksantikvarieämbetets praxis till FMIS (Fornlämningsregistret). Arbetet har utförts med hjälp av GPS och handdator. De lämningar som ligger inom exploateringsområdet har märkts upp med gulsvarta band.

Figur 2. Den planerade vindkraftparken. Den tunna vita linjen är befintlig väg, där det kan komma att göras vägförbättrade åtgärder.

TOPOGRAFI OCH FORNLÄMNINGSMILJÖ

Utredningsområdet utgörs främst av kuperad stor- och rikblockig moränmark. Det förekommer även ett mindre område med hållmark. Vegetationen utgörs av skogsmark där gran och tall dominerar. Områdena ligger på nivåer mellan 10 och 15 meter över havet, vilket är dåtida kustnivåer för järnålder. Närmast all berörd mark har stora skador efter markberedning, vilket kan ha utplånat eventuella lämningar.

I fornlämningsregistret finns en stensättning (Söderala 232:1) i närområdet. Graven berörs inte av exploateringen. Området är Skog och historia-inventerat 1999 och 2002. Skog och historia var ett arbetsmarknadsprojekt, där arbetssökande inventerade forn- och kulturlämningar. Inom utredningsområdet finns två Skog och historia-objekt som berörs, se resultat.

Figur 3. Vy över den stor och rikblockiga terrängen. Foto: Maria Björck.

RESULTAT

I utredningen granskades de Skog och historia objekt som låg inom exploateringen. Objekt nr 29151, nu RAÄ 879 i FMIS (Riksantikvarieämbetets fornlämningsregister) var registrerad som en stenmur. När lämningen granskades visade det sig att den utgörs av två större kallmurade vallar uppbyggda av jord och sten. Den ena vallen är uppbyggd av kallmurad natursten och den andra av huggen natursten. Vallarna hör troligen samman med en industrijärnväg som gått mellan Hå och Vallvik mellan åren 1908 och 1969 (figur 4, 6 & 8).

Objekt nr 27210 (Skog och historia) utgörs av resterna efter en linbanesträckning. Den del som berörs av lämningen ligger på omse sidor av befintlig väg som eventuellt ska bräddas. Lämningarna utgörs av kallmurade och gjutna fundament. Linbanesträckningen har inte anmälts till FMIS då hela sträckningen är cirka 2 mil lång och är inte fältgranskad (figur 4, 6 & 8). På Marmaverken producerades massabalar som skeppades ut från Vallvik.

Lösningen av transporten av massabalarna var med denna linbana. Projekteringen för linbanan startade 1927 och linbanan användes fram till 1959, därefter skedde frakten med lastbil (Sandberg 2007:26ff).

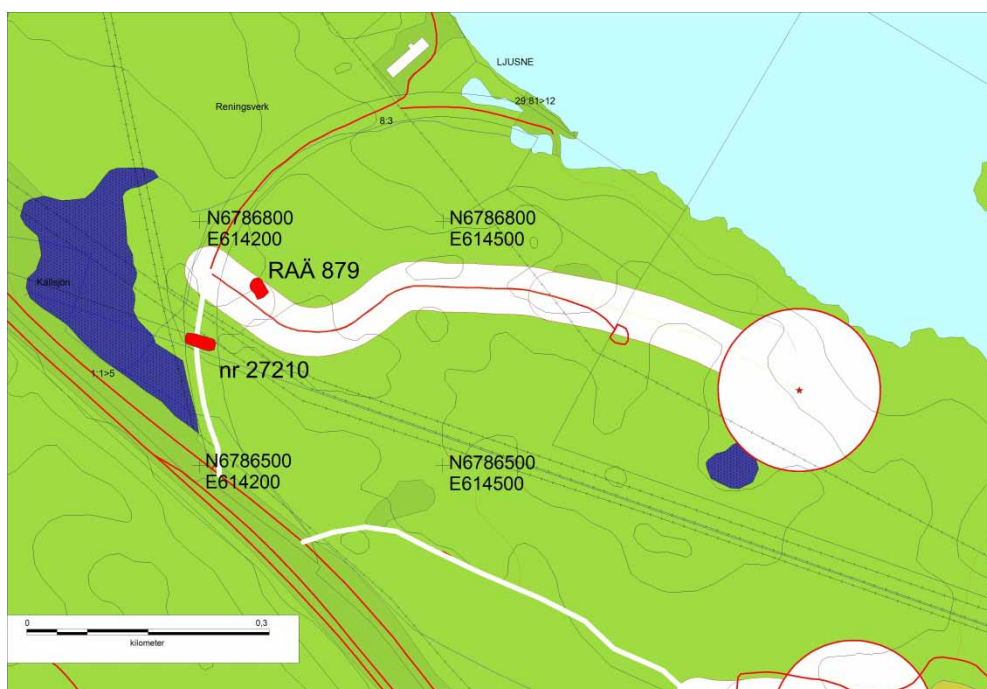
I utredningen påträffades en fågelfångstanläggning (RAÄ 880), som är en fast fornlämning. Fågelfångstanläggningar kopplas enligt folktradition till sockenlapparna (Ulfhielm 1999:48). Fågelfångstanläggningen berörs ej då den ligger utanför exploateringsområdet (figur 5, 7 & 8). Det gör även stensättningen (RAÄ 232:1).

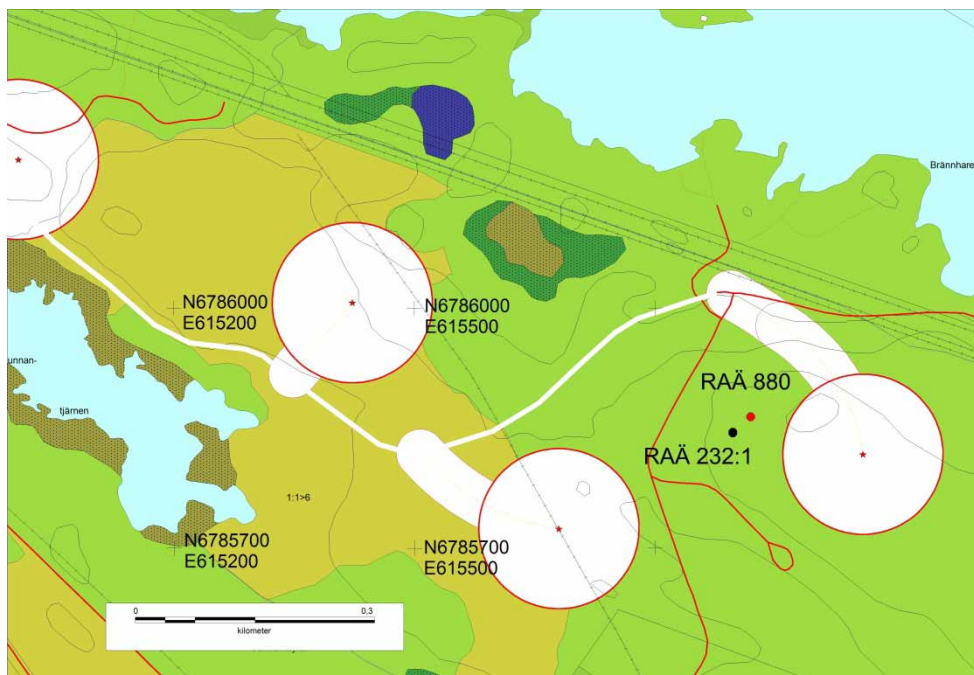
Figur 4. En av stenmurarna inom RAÄ 879 i Söderala socken. Foto: Maria Björck.

Figur 5. Fågelfångstanläggningen RAÄ 880 i Söderala socken. Foto: Maria Björck.

Figur 6. Karta med lämningarna RAÄ 879 i Söderala socken och Skog nr 27210 (Skog och historia).

Figur 7. Karta med RAÄ 880 och RAÄ 232:1 i Söderala socken.

Objekt	Beskrivning	Status
RAÄ 879	Uppställningsplats? Bestående av 2 parallella vallar. Den SÖ vallen är 23x6 m och 1,6-2,2 m h. Den NV vallen är 19x6 m och 2,3 m h. Båda vallarna löper i NV-SÖ riktning. De Ö långsidorna är tvära och byggd av kallmurad sten, vilka i den NV vallen är tuktade. I flera av stenarna syns borrhål. Den SÖ vallen är byggd av obearbetad natursten. De V sidorna av vallarna är sluttande och uppbyggd av jord. Vid sondning förekommer rikligt med kol. Är sannolikt en lämning som hör ihop med den övergivna industrijärnvägen mellan Hå och Vallvik, som var i drift 1908 och 1969.	övrig kulturhistorisk lämning
RAÄ 880	Fågelfångstanläggning, bestående av en oval stenkrets, 1,5 x 1 m st (NV-SÖ) öppning i NV. Byggd av 0,2-0,3 m st stenar, delvis övermossade.	fast fornlämning
Skog och historia 27210	Lämningar efter linbanesträckning ca 2 mil l, mellan Marmaverken och Vallvik. Detaljerad beskrivning saknas, då objektet inte är fältgranskad. Endast en liten del av lämningen berörs av vägförbättrade åtgärder.	övrig kulturhistorisk lämning
RAÄ 232:1	Stensättning? rund, 3 m diam och 0,3 m h. Övermossad fyllning av 0,1-0,3 m st stenar. I anläggningens NNV kant är en 0,2-0,3 m st flat sten.	fast fornlämning

Figur 8. Tabell över lämningarna som direkt berörs eller som ligger strax utanför exploateringen.

FÖRSLAG PÅ ÅTGÄRDER

Länsmuseet Gävleborg anser att vägarna bör justeras så att RAÄ 879 och nr 27210 inte berörs av exploateringen.

Mellan de planerade verken längst i öster finns en fågelfångstanläggning (RAÄ 880) och en stensättning (RAÄ 232:19), detta bör man ha i åtanke vid byggnationen så att dessa fornlämningar inte kommer till skada.

Lämning som klassas som *fast fornlämning* faller under *Kulturminneslagen*. Enligt denna lag får man inte rubba, ta bort eller övertäcka en fast fornlämning. Lämning som klassas som *övrig kulturhistorisk lämning* faller under *Skogsvårdslagen* som säger att hänsyn ska tas till lämningen. Inför ett eventuellt borttagande av en lämning skall samråd alltid tas med länsstyrelsen.

SAMMANFATTNING

Länsmuseet Gävleborg har på uppdrag av Samkraft gjort en arkeologisk utredning inför etableringen av en vindkraftpark mellan Ljusne och Vallvik i Söderhamns kommun. Utredningen har gjorts av platserna för fem vindkraftverk, nydragning av cirka en km väg och cirka två km befintlig väg.

I utredningen granskades några Skog och historia-objekt som ligger inom exploateringen. RAÄ 879 (tidigare nr 29151) utgörs av två större kallmurade vallar uppbyggda av jord och sten. Vallarna hör troligen samman med en industrijärnväg som funnits i närområdet, mellan 1908 och 1969. Objekt nr 27210 utgörs av resterna efter en linbanesträckning som varit i bruk från 1920-talet fram till 1959. Den del som berörs av lämningen ligger på ömse sidor av befintlig väg och utgörs av kallmurade och gjutna fundament. Linbanesträckningen är inte anmält till FMIS (Riksantikvarieämbetets fornlämningsregister) då merparten av den cirka två mil långa linbanesträckningen ligger utanför exploateringen. I utredningen påträffades en fågelfångstanläggning (RAÄ 880), som är en fast fornlämning. Anläggningen berörs ej då den ligger utanför exploateringsområdet. Det gör även stensättning (RAÄ 323:1) som redan tidigare var känd i området.

Länsmuseet anser att RAÄ 879 och nr 27210 bör kunna undvikas i exploateringen om vägdragningarna justeras. Inför ett eventuellt borttagande skall kontakt tas med länsstyrelsen.

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Länsstyrelsens beslut: Frivillig utredning
Fastighet: Sörljusne 1:1
Fastighetskartans blad: 67G 8bN
Koordinat: N6786400 E615100 (sweref 99 TM)
Fältarbetsid: 14 augusti 2012
Personal: Maria Björck och Bo Ulfhielm

REFERENSER

Sandberg, B. 2007. Ett UFO har landat vid Marmen!?. I: *Skogens historier del 7*. s. 26-31. Gävle.

Ulfhielm, B. & Spansk, C. redaktörer. 1999. Fågelfångstanläggningar i Bergsjö. I: *Skogens historier. 38 spännande platser i Gävleborgs skogar*. s. 48-49. Gävle.

LÄNSMUSEET GÄVLEBORG, BOX 746, 801 28 GÄVLE. TEL 026-65 56 00. WWW.LANSMUSEETGAVLEBORG.SE
BESÖKSADRESS: SÖDRA STRANDGATAN 20, GÄVLE. FAKTARUM: STYRMANSGATAN 4, GÄVLE.